

Danmarks Stednavne 100 år

Jubilæumsskrift i anledning af hundredåret
for udgivelsen af bind 1: Samsøs Stednavne

Redigeret af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen
under medvirken af Birgit Eggert

Museum Tusculanums Forlag
København 2022

Danmarks Stednavne 100 år

Navnestudier
udgivet af Arkiv for Navneforskning
Nr. 46

Danmarks Stednavne 100 år

Jubilæumsskrift i anledning af hundredåret
for udgivelsen af bind 1: Samsøs Stednavne

Navnestudier nr. 46

Udgivet af Arkiv for Navneforskning
Københavns Universitet

Redigeret af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen
under medvirken af Birgit Eggert

Museum Tusculanums Forlag
København 2022

© 2022 Forfatterne og Arkiv for Navneforskning, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner og virksomheder, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

Grafisk tilrettelæggelse: Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen.

Alle artikler i bogen er fagfællebedømt.

Bogen er udgivet elektronisk hos Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab samt hos Museum Tusculanums Forlag.

ISBN: 978-87-635-4707-9

ISSN: 0470-5165

I kommission hos
Museum Tusculanums Forlag
Rådhusvej 19
2920 Charlottenlund
www.mtp.dk

Forsideillustration:

Udsnit af kort over Samsø (*Samos Baltica vulgo Samsöe*) tegnet af Diderich Christian Fester i 1763 og udgivet i Erich Pontoppidans *Den Danske Atlas* bind II fra 1764. Mens stednavne i selve tekstafsnittene af atlasset er excerperet og gengivet i *Danmarks Stednavne 1: Samsøs Stednavne*, så er navneformerne på atlassets tilknyttede Samsø-kort ikke medtaget i bindet. © Det Kgl. Bibliotek.

Indholdsfortegnelse

Forord	7
RIKKE STEENHOLT OLESEN	
Individ og kollektiv – At løfte <i>Danmarks Stednavne</i>	9
JOHNNY GRANDJEAN GØGSIG JAKOBSEN	
DS 1: <i>Samsøs Stednavne</i> – 100 år efter	31
BENT JØRGENSEN	
Huller i osten. Om mangler i <i>Samsøs Stednavne</i>	51
GILLIAN FELLOWS-JENSEN	
Onsbjerg on Samsø and Roseberry Topping in Yorkshire	59
BIRGIT EGGERT	
<i>Samsø</i> og andre navne på store jyske øer	69
LARS-JAKOB HARDING KÆLLERØD	
<i>Bødker, Klejs og Pedersen</i> . Om brugen af mellemnavne på Samsø i det 18. og 19. århundrede	79
MARTIN SEJER DANIELSEN	
Stedse og i over 20 år kendt under tilnavnet <i>Fabricius</i>	113
MICHAEL LERCHE NIELSEN	
<i>Kornmaaler</i> og andre samsiske efternavne	139
SUSANNE VOGT	
Iver Ellung (1757–1820) – geografisk-økonomisk landinspektør og antikvar. Mere end bare stednavne	153
BENTE HOLMBERG	
<i>Snekke</i> -navne nok engang	179
SOFIE LAURINE ALBRIS & ANDERS PIHL	
Bornholms førkristne landskab og bebyggelse. Nogle ekstralingvistiske perspektiver på <i>Danmarks Stednavne 10</i>	199
PEDER GAMMELTOFT	
Viden og vanvid – om stednavneværker i digital form	249
BIRGIT EGGERT	
<i>Danmarks Stednavne</i> – en bibliografi	261

Iver Ellung (1757–1820)

**Geografisk-økonomisk landinspektør og antikvar.
Mere end bare stednavne**

SUSANNE VOGT

En vigtig kilde til udgivelsen *Danmarks Stednavne* (DS) er Videnskabernes Selskabs konceptkort (i DS-sammenhæng normalt betegnet med forkortelsen VSKOrig). Disse blev opmålt i perioden 1763–1820 af uddannede geografiske landmålere under en særlig landmålingskommission ved Det Kongelige Videnskabernes Selskab. Betegnelsen “geografisk” adskilte dem fra de “økonomiske” landmålere, der var beskæftiget ved udskiftningen. Konceptkortene blev håndtegnet i størrelsesforholdet 1:20.000 og udgør den første videnskabeligt nøjagtige kortlægning af Danmark. Konceptkortene blev efterfølgende brugt som grundlag for den trykte kortserie kendt som Videnskabernes Selskabs Kort (VSK; udgivet 1768–1825), hvor størrelsesforholdet var reduceret til 1:120.000 (Korsgaard 2006: 54-55; Dam & Jakobsen 2008: 76–79). Ved denne reduktion fra 1:20.000 til 1:120.000 måtte en mængde kartografiske detaljer udelades i den trykte kortserie, hvilket også gælder stednavnemæssigt, hvor man på konceptkortene kan finde en righoldig mængde af navne på gårde, huse, møller, bakker, skove, damme, moser osv., der ikke findes på de trykte kort. Ofte er konceptkortene endvidere vor eneste mulighed for at identificere sådanne navngivne lokaliteters beliggenhed, hvis disse ikke længere eksisterer, og ikke sjældent er de endda vor eneste kilde til navnets eksistens (Jakobsen 2021: 188). Mens de trykte VSK-kort har været anvendt som kilde til DS siden seriens første bind om Samsø fra 1922, så blev konceptkortenes stednavne første gang brugt i DS 10 (*Bornholms Stednavne*) fra 1951, derefter i seriens fynske udgivelser DS 13–15 fra 1958–70, og endelig siden DS 22 (*Sokkelund Herred: Amager*) fra 1995 som fast bestanddel i belægs-kataloget (Jakobsen 2021: 191–192).

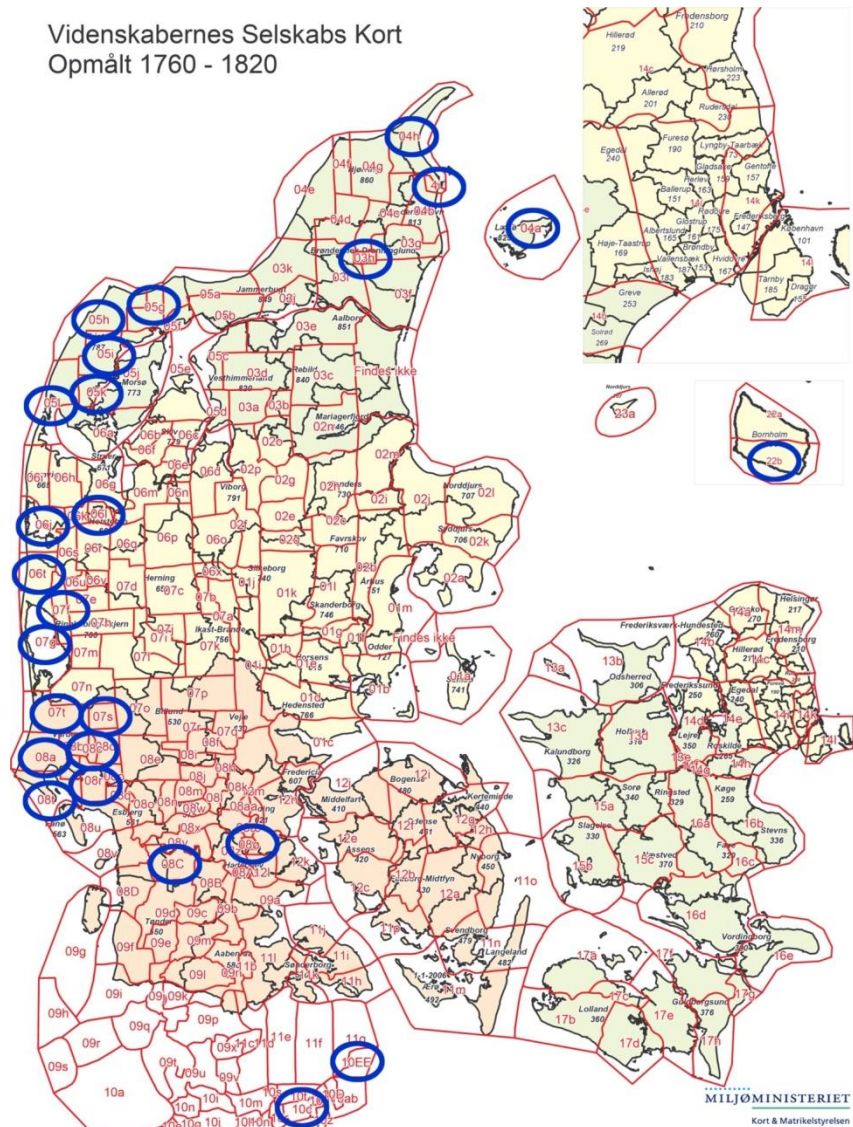
Indsamlingen af alle disse stednavne på VSKOrig-kortene (og dermed reelt også på VSK-kortene) blev foretaget af de landmålere, der foretog optegnelserne ude i felten. En af disse var Iver Ellung (1757–

1820), som bl.a. skiller sig ud fra de andre landmålere ved de tegninger, der ledsager en del af hans kort. Der gives i det følgende en kronologisk oversigt over Ellungs kortlægningsarbejde for Danmarks og Slesvigs vedkommende. Desuden har han haft en stor kulturel interesse i de fortidsminder, som han mødte på sin opmålingsvej. Takket være Ellung er flere nu forsvundne historiske genstande aftegnet. Han var også runekyndig, og han har set guldhornenes indskrift på Kunstkammeret i 1799, tre år før de blev stjålet derfra. Et syn på hans familierelationer søger endvidere at forklare, hvorfra denne interesse hos ham stammer.

Iver Ellung blev født i Hjerting i Guldager sogn i Vestjylland i 1757 og døbt den 18. september. Selve fødselsdatoen er ikke kendt, men den må være kort før eller samme dag som dåben. Guldager kirkebog er ikke bevaret for årene 1750–61, og hans fødeår opgives i andre kilder forskelligt, men i 1791 meldte Ellung sig og sin kone i Enkekassen, og i dennes protokol er hans og hendes dåb attesteret af de pågældende sognes præster. Han døde i København den 22. januar 1820 på Frederiks Hospital af et apoplektisk tilfælde og blev begravet fra hospitalets kirke den 27. januar. På grund af forbogstavet *I* opførtes han i kirkebogen som *Jens* Ellung; han boede da på Regensen, hvor han som en del af sin aflønning havde ophold, når han ikke var hjemme i Jylland eller på opmålingsarbejde. Det er ikke usædvanligt at se navnet stavet *Elling*, også i officielle kilder, samt at se ham med et forkert fornavn ud fra signaturen: *I. Ellung*. Der hersker dog ikke tvivl om stavemåden fra hans far Peter Ellungs stillingsansøgninger til Rentekammeret 1740–1753 (Nygårds sedler).

I 1779 blev Ellung assistent ved opmålingen hos Videnskabernes Selskab (Lomholt 1961: 51). Han blev geografisk landmåler i 1780, landinspektør den 21. juni 1799 og udnævnt til geografisk landinspektør den 31. maj 1817 (Matr. over landinspektørerne 1768–1968: 54). Hans forudsætninger for uddannelsen (fx officer eller student) er ikke kendt, men han siges at være den eneste, der ikke var uddannet som assistent af landmåler Søren Bruun (Lomholt 1961: 62). Måske har det været en medvirkende årsag til hans selvstændige optræden. I tiden 1783–1787 boede han på Valkendorfs kollegium (Helms 2016), ligesom han altså også boede på Regensen ved sin død. Dette var nogle landmåleres privilegium og en særlig del af deres aflønning (se fx Lomholt: 175).

Kortnumrene på figur 1 nedenfor svarer til kortnumrene i den følgende tabel 1.

Figur 1. Kort & Matrikelstyrelsens oversigtskort over konceptkortene. Kortområder tegnet af Ellung er markerede med blå cirkler. Kun 8 g over Egtved mangler.

Nedenfor følger en kronologisk liste over VSKOrig-kort optegnede af Iver Ellung. De er uddraget af en nummereret samling af konceptkortene på Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur (tidl. Kort & Matrikel-

styrelsen); kortene fra Holsten er ikke medtaget her. De i teksten fremover nævnte kort er betegnet med numrene fra denne liste. Desuden tegnede Ellung det endelige Videnskabernes Selskabs kort over Jylland fra 1811. Herudover optegnede han frem til 1819 flere kort i Holsten.

Tabel 1: Kronologisk oversigt over Iver Ellungs produktion af VSKOrig-kort.

Kort nr.	Korttitel	År og tegner(e)
4 a (1-8)	Kort Over Øen Lessøe	1786 I. Ellung
4 h (1-6)	Kort over Skagen	1787 I. Ellung
3 h	Kort over Een Part af Wendsyssel beliggende udi Ierslev Herred	1788 I. Ellung
4 i	Kort over Een Part af Vendsyssel beliggende udi Horns Herred	1788 I. Ellung
5 g (1-4)	Kort over een Part af Provinsen Thye beliggende udi Hillerslev Herred	1788 I. Ellung
5 h (1-4)	Kort over Een Part af Thye, beliggende i Ørum Amt	1789 I. Ellung
5 l (1-4)	Kort over Een Part af Thye og Ryybe Stift	1790 I. Ellung
5 i (1-4)	Kort over Een Part af Thye	1791 I. Ellung
5 k	Kort over Een Part af Thye	1792 I. Ellung
6 j (1-2)	Kort over Een Part af Lundenæs og Bøvling Amter	1792 I. Ellung
22 b (1-2)	Kort over Bornholms Vester og Sønder Herred	1793, 1794-1798 [I.] Ellung og Wolf
6 t (1-2)	Kort over En Part af Hind og Ulborg Herred	1795 I. Ellung
7 f (1-2)	Kort over een Part af Lundenæs og Bøvling Amter	1797 I. Ellung
7 g (1-6)	Kort over Den Syndre Part af Ringkiøbings Fiorden	1796 og 1798 I. Ellung
6 l	Kort over Een Part af Hierm Herred	1799 I. Ellung
7 s	Kort over een Part af Lundenæs Amt	1800 I. Ellung
7 t (1-4)	Kort over En Part af Vester Herred optaget tilligemed andre forhen indleverede Korter i Aarene	1798, 1799 og 1800 I. Ellung
8 r (1-2)	Plan over en Deel af Skads Herred beliggende i Riberhuus Amt	Opmålt 1801-02 af I. Ellung, tegnet 1805 af Th. Bugge og A. Gudme

8 a (1-2)	Kort over den sydvestre Huk af nørre Jylland	1801, 1804 og 1805 I. Ellung
8 t (1-2)	Kort over Hierting Revier, Nørre Jyllands beste Havn og Indseglingen til samme, kaldet Graaedyb, samt Udløbet af Varde Aae, tilliigemed een Part, af tilgrænsende Egne udi Skads og Vester Herreder	1802 og 1803 I. Ellung
8 g	Kort over Egnen ved Egtved efter opgivne Grendser	1805 I. Ellung
8 oe	Kort over Egnen ved Steppinge	1805 I. Ellung
8 c	Kort over Skiellet imellem Øster og Wester Herreder	1806 I. Ellung
10 ee (1-2)	Carte over Een Part af Schwansen	1806 I. Ellung
10 c (1-2)	Kort over Utholm og Everscop udi Landskabet Eijderstæd	1807 I. Ellung
10 d (1-2)	Kort over Landskaberne Ejdersted og Everscop	1808 I. Ellung
29 a	Carte over een Deel af Amtet Rendsborg	1809 I. Ellung

Iver Ellungs første opgave blev kortet over øen Læsø i 1786 (kort 4 a). Det er nok hans mest omtalte kort på grund af de tegninger af Læsø-dragter, der ledsagede det, tilligemed huse med tangtage og flag. Og over en gengivelse af Læsøs segl fra 1300-tallet med Knud den Helliges billede slanger en lokal stor tangnål sig (figur 2). Kortet er behandlet udførligt af Bak (1997: 36–43) med hensyn til stednavnene og de – højst usædvanligt – anførte navne på beboere af huse. For dragternes vedkommende er kortet udnyttet af Stoklund (2018: 254–258).

Ellung kan som sit direkte forbillede her have haft Caspar Wessel, som er den eneste af de andre landmålere, der har forsynet konceptkortene med tegninger, der relaterede sig til området på det pågældende kort. Første gang Wessel gjorde dette var i 1769 på kortet over en del af Faxe herred (kort 16 c), der viser et par mænd beskæftiget ved Faxe kalkbrud. Anden gang var i 1773 på kortet over en del af Fyn, Langeland, Tåsinge og Thurø (kort 11 n), der viser en havmand med trefork, havheste, konkylier, ankre m.m., og foroven over teksten holder genius og engle Fyns og Tåsinges våbener. Alle de øvrige landmålere kan højst svinge sig op til lidt blomster, træer, korn med lidt høstredskaber, eller laurbærkranse, og eventuelt et par overflødheshorn.

Figur 2. Udsnit af Ellungs kort over øen Læsø fra 1786. Kortet viser huse med tangtage og flag, samt to kvinder i den lokale dragt, både festdragt og arbejdsdragt. En stor tangnål slanger sig over Læsøs segl med Knud den Helliges billede.

Bak fremhæver Ellungs engagement med hensyn til pejlinger fra fx et (natten mellem 23. og 24. august 1786) strandet skib på den nordvestlige side af Trindelen, en bank i havet. Og Bak nævner endvidere Ellungs omhu med at optegne navne på øen, også på de omliggende små holme og store sten. Dette gælder for de fleste af Ellungs kort: Han nøjedes ikke med stednavneformerne fra Pontoppidans *Danske Atlas*, men vedføjede de former, som han hørte hos de lokale. Disse navneformer er som oftest ikke medtaget på de trykte Videnskabernes Selskabs kort, hvorfor man, som også *Danmarks Stednavne* har gjort det fast siden DS 22, står sig ved at efterse konceptkortene for navnestof. Også selve tegningerne kan, især på de ældre kort, give bygningsarkæologiske oplysninger. “Hvad bygningsarkæologiske oplysninger angår, var det kun én af landmålerne, Iver Ellung, som udviste en så levende, kulturhistorisk interesse for de egne, han gennemvandrede, at han i stedet for at gengive kirker og herregårde som signaturer, tegnede dem som de så ud” (Andersen & Licht 1974: 10–12). Som eksempler herpå kan nævnes

Madum og Hee kirker, og det omkring år 1800 nedrevne Timgård, men det gælder dog kun udvalgte bygninger. Peter Korsgaard fremhæver Ellungs brug af signaturer ved at sammenligne et af Ellungs kort med et andet fra Nordjylland tegnet af Iversen. Ellung har bl.a. signaturer for eng, engmose og grønninger, hvilket man også kunne forvente var til stede på det andet kort, hvilket de imidlertid ikke er; desuden har Ellung signaturer for flyvesand og krat (Korsgaard 2005: 30).

På Skagenskortet fra 1787 (kort 4 h) har Ellung anført *Grenen* og vedføjte “vulgo *Skau Grein*”. Dette fik Gordon Albøge til at mene, at formen er en flertalsform, som stemmer overens med, at man på ældre kort kan se flere grene (Albøge 1990: 92 ff.). I øvrigt er kortet forsynet med store tegninger af fyrtårnet i Skagen og citadellet i Fladstrand. I 1789 har Ellung på et kort over en part af Thy i Ørum Amt (kort 5 h) følgende annotationer: “*Fadersbøl* er en gammel adelig Sædegaard. Hvis Bygning for nærværende bestaar udi een Lade. – *Nørhaaegaard* er derimod opbyggt som en Herregaard og underlagt *Fadersbøl*. – Herredsskiellet betegnet ved: [en prikket linje] imellem *Hillerslev* og *Hundborg* Herred, er anlagt efter Atlas Daniae, som henfører *Skinnerup* til *Hundborg* Herred. Hvorimod xxxxxxxx [en linje af små krydser] er aflagt efter Bøndernes og Andres Anviisning, som angive det halve af *Skinnerup* Ejendom, endnu at henhøre til *Hillerslev* Herred”. Ellung anfører således en uoverensstemmelse med *Danske Atlas*. Annotationen afspejler endvidere, at landmålerne havde til opgave at markere herredsgrenser.

Et meget interessant kort fra 1792 (kort 6 j) over en part af Lundenæs og Bøvling amter viser Ellungs interesse for udviklingen af de forskellige *Minder*, altså udmundinger fra Nisum Fjord ud i Vesterhavet (figur 3). Om det nordligste ved *Nørre Fiorden* hedder det: “Her menes Mindet først at have gaaet i Havet, saa gamle Folk kan endnu mindes en liiden Strøm”. Det næste syd for Egholm i fjorden kaldes *Sygestue Strøm* på selve kortet, men *Syestue Strøm* vest for kortet. I fjorden står: “Her var Mindet for 100 Aar siden og der over”. I havet står: “Her ved *Syestue Strøm* var Mindets Udløb i ældgamle Dage og kaltes *Torsminde* vulgo *Torskminde*. Gamle kan erindre at den ofte blev udkastet, naar den var tilstoppet”. Han afmærker derefter: “Mindet for 50 år siden”, “Mindet for 40 år siden”, “*Gamel Minde Strøm*, Herfra blev Mindet flyttet udi den stærke Storm. 1763”. Så: “*Synder Mindet* blev aabnet 1763 og lugt for 20 Aar siden”. Endelig: “*Synder mindet v: Nye Synder Mindet v: Nisum Fiord minde*”. Ellung nævner endvidere ud for Peer Hages Berg syd for *Torsminde*, at “her var Havet 400 Alen vestligere for 40 Aar siiden”.

Figur 3. Udsnit af et kort over en part af Lundenæs og Bøvling amter (kort 6 j) fra 1792, som viser Ellungs optagethed af de forskellige 'minder', tidligere og nuværende udmundinger fra Nissum Fjord til Vesterhavet.

Hverken *Sygestue Strøm* eller *Syestue Strøm* er behandlet i DS 17 (Ringkøbing Amt), men de er heller ikke fundet andre steder. Navnet må vel betyde “sygestue”, en slags hospital, evt. “systue”, men der ligger intet på stedet, end ikke en karantænestation. Men der vises ved kortets navneskilt en dramatisk skildring af skibsforlis med ankere, reb og tønder samt skibbrudne i rigningen på et skib. Det skal nok forestille dem, der ikke var så heldige at nå Mindet på den farlige kyst i tide, men i stedet var strandet på revlerne (figur 4).

Figur 4. Illustration fra kortet 1792 (kort 6 j), der ved navneskiltet viser en tegning forestillende adskillige skibsforlis ved den farlige kyst. Man ser folk på land med kikkerter, folk i rigningen på et skib, samt ilanddrevet gods.

På et lille kort (kort 4 i) fra 1788, over en del af Vendsyssel i Horns herred, viser kartouchen to mænd, der står på et bræt med sideror, mens de har en stage i hånden (figur 5). Det er ikke helt tydeligt, hvad meningen er. Men der er en typisk esehytte, et såkaldt A-hus, som kan ses magen til på Frilandsmuseet.

Figur 5. Kort fra 1788 (kort 4 i) over en del af Vendsyssel i Horns herred. Ved kartouchen ses to mænd, der står på et bræt(?) med sideror. De har en stage med en klump eller åre i hånden. Måske er de til søs? Der synes at gå en strøm ned til højre i billedet. Der ses også en typisk esehytte, som brugtes af fiskere om sommeren, bl.a. til at "æse", dvs. sætte madding på krog.

To små kort over egnen ved Egtved fra 1805 (kort 8 g) og skellet mellem Øster og Vester herreder fra 1806 (kort 8 c) har mindre tegninger, der ikke har noget med stedet at gøre. Egtved-kortets illustration har tegneredskaber og en lille æske(?) med ukendte asiatiske(?) skrifttegn. Herredsskellet har en pyramide, hvor den afskårne top er prydet med en buste af en skægget mand, hvilket motiv gentages i horisonten; måske et selvportræt?

Interessen for gamle indskrifter og runer samt antikviteter

Endelig skal gives et par eksempler på Iver Ellungs interesse for gamle indskrifter og runer. På kortet fra 1788 over en part af provinsen Thy i Hillerslev herred (kort 5 g) har han tegnet Hillerslev kirke efter Worms *Monumenta Danica* (s. 297, hvilket er angivet med tynd skrift), hvor

kirken står som en ruin uden tag, men med en runesten over det ukendte par Thorchil og Mergret sat op i tårnets mur (*Danmarks Runeindskrifter*: 194 f. og fig. 383–384c). På kortet fra 1806 over Schwansen (kort 10 ee) har han på en pyramide, der omslutter kartouchen, indsat to tavler med runer (figur 6). Det har indtil nu kun været muligt at tyde den ene, ovale. Der står med nutidig stavemåde, men med bibeholdelse af runestenes sædvanlige ordstilling: “Sten denne lod rejse Iver Ellung over geografisk landmåling sin”. *Geografisk* er stavet med ph! Den øverste, runde indskrift har det trods behjertede runologers indsats ikke været muligt at få mening ud af.

Figur 6. To runeindskrifter på en pyramide fra kartouchen over kortet fra 1806 (kort 10 ee) over Schwansen. Den ovale tavle viser, at Iver Ellung satte denne sten over sin geografiske landmåling.

Iver Ellungs kulturelle interesse indskrænkede sig ikke til kortene, men var ledsaget af en levende opmærksomhed rettet mod hans omgivelser. Efter hans død i januar 1820 fik Oldsagskommissionen på et møde d. 18. maj via student Schive til Professor Nyerup leveret en pakke med afskrifter og tegninger af indskrifter og monumenter, som dels var forfærdiget af, dels havde tilhørt den afdøde landinspektør Ellung (Mødeprotokol: 256; NM CCXIX). På det næste møde 7. juli 1820 havde kommissionen fra afdøde landinspektør Ellungs arvinger fået tilsendt den del af hans antikvitetssamling, som henstod i Jylland, bestående af ikke mindre end omtrent 150 genstande. Arvingerne overlod det til kommissionens billighed at betale en passende pris derfor (Mødeprotokol: 259; NM CCXXX-LXVIII). Sekretæren havde nøje gennemgået samlingen og troede, at den kunne være meget nyttig for museet. Han anså at 50 rigsbankdaler sedler ville være det ringeste, man kunne byde for den; kommissionen besluttede imidlertid, at der for disse sager skulle betales 40 rigsbankdaler sedler (Mødeprotokol: 259; NM CCLXXIII-LXXIV).

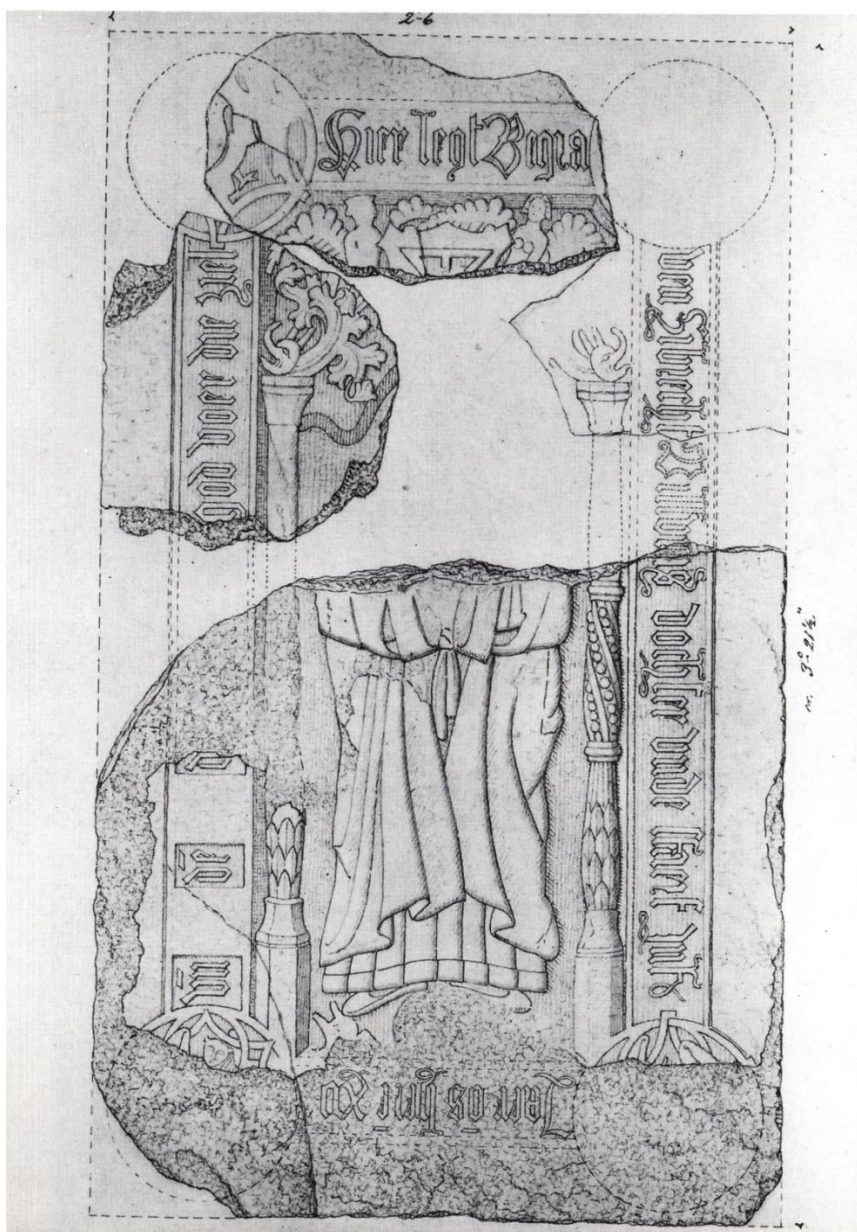
Der haves fra Ellungs egen hånd et vidnesbyrd om, at han har været på Kunstammeret og afkopieret inskriptionen på det ene guldhorn i 1799. Han har nemlig ejet det eksemplar af H. Grauers "Erklæring" fra 1737 om det sidst fundne guldhorn, hvilken bog var i P.G. Thorsens eje i 1864. Heri har Ellung skrevet om Grauers læsning af indskriften: "Inscriptionen er rigtig, samme har jeg afkopieret paa Kunstammeret 1799". Thorsen kalder ham besidder af mangehånde kundskaber og store samlinger (Thorsen 1864: 348 f. note 1).

I registret til *Danmarks Kirker* (DK) optræder Ellung i de sidste rettelsesbind med betegnelsen *landmåler* og *antikvar*. Ved Nørre Nebel Kirke (DK: Ribe Amt s. 1213 fig. 43) burde tilføjes i billedteksten: "Tegningen skyldes I. Ellung". Og ved Henne Kirke anføres, at de gengivne og nævnte tegninger af altertavlens midtskab skyldes I. Ellung (DK: Ribe amt s. 1248 fig. 14 og s. 1270, venstre spalte, linje 10 fra oven). De var i teksten anførte som anonyme med årstallet 1798 i museets arkiv. De viser, at altrets sidetavler allerede manglede i 1798. Han er også anført i registret under: *malere*, hvor der i Lunde Kirke og i Varde findes tegninger af ham, som er anført som anonyme.

I slutningen af 1700-tallet fandt Ellungs ven, Poul Mathias Nødskov, ved Timgård tre store stykker af en ligsten, som han ud fra indskriften bestemte til at være kong Christian II's elskerinde, Dyvekes: "Hier legt Begra – uen Sibrecht - s dochter ...". Han vidste, at gårdens tidligere ejer, Knud Pedersen Gyldenstjerne, havde taget Sigbrits (dvs.

Figur 7. Ellungs tegning af Sigbrit Villumsdatters ligsten på Tim. Bogstaverne af P.M. Nødskov. Foto Nationalmuseet 1993. Efter Heraldisk Tidsskrift.

Figur 8. Sigbrit Villumsdatters ligsten tegnet 1878 af J.B. Løffler efter fundet af det fjerde stykke til Henry Petersen (1879). Foto Nationalmuseet. Efter Heraldisk Tidsskrift.

Dyvekes mor, Sigbrit Villumsdatter) ligsten med sig fra København til Tim. Nødskov var god ven af Iver Ellung, som mens Nødskov var syg havde haft ham boende i over et år som lærer for sønnen (Peter Nicolai) (Hauch-Fausbøll 1941: 93 og 97 f.; Nødskov 1968: 7 og 63 ff.), og de tegnede i fællesskab en tegning af stenen, Ellung motivet og Nødskov indskriften. Tegningen (figur 7) er dateret 1795 og findes i dag på Nationalmuseet (Antikvarisk Topografisk arkiv, Tim sogn). Da stenen nåede til København i begyndelsen af 1830'erne, manglede stykket med Sigbrits navn. Men i 1878 blev et fjerde stykke fundet, og Henry Petersen (1879) bestemte det ud fra stykker af Sigbrits monogram til at være fra hendes sten. Det ses i figur 8, hvordan det fjerde stykke giver plads til [*Willom*]'s mellem *Sibrecht* og *dochter* (Vogt 1994: 473-478). Vi kan altså også takke Ellung for afgørende viden om denne sten.

Modgangsår

I 1800-tallets første tiår kom Iver Ellung ud for ubehagelige storme i livet. Dels som den første klitkommissær eller sandflugtskommissær i embedet, et arbejde, som han gik op i, men ikke havde held med at gennemføre sine detaljerede planer for. Det var en ny pligt, som var besværlig for bønderne. Han gjorde sig upopulær blandt bønderne og hos herredsfogeden, amtmanden og i Rentekammeret, og til sidst, da han dårlig turde vise sig i klitterne af frygt for at lide overlast, udeblev han og blev afskediget (Fuglsang 1947–49: 168 f.; Kjeldgaard 1994: 105 f.). At han skulle være uden evne til at omgås bønder, modsvares i nogen grad af hans lange opmålingstid, hvor han ikke ses at have haft problemer med dem. Dette til trods for, at han fra april-maj til oktober havde ret til at besvære dem med husly og kost for en billig penge, samt at måtte færdes overalt, selv på tilsæede marker. Han havde endogså fået lært nogle af dem at opmåle, som det ses af det følgende.

Dertil fik han ikke afleveret sine kort (8 a; 8 t; og 8 r) over en del af Skast herred i Riberhus amt til tiden, trods flere påmindelser, og i foråret 1805 måtte Selskabet sende et par af de hurtigste og yngste landmålere, Thomas Bugge junior og Andreas Christopher Gudme, derud for at gøre opmålingen færdig. Disse meddelte tilbage til selskabets sekretær Thomas Bugge senior, at Ellung efter bøndernes udsagn skulle have ladet opmåle ved andre "Fuldmægtiger", samt at han nu var rejst til Holsten uden at bryde sig om sine geografiske opmålinger (Lomholt 1961: 51–53). I 1806 var han forhindret ved sygdom i at

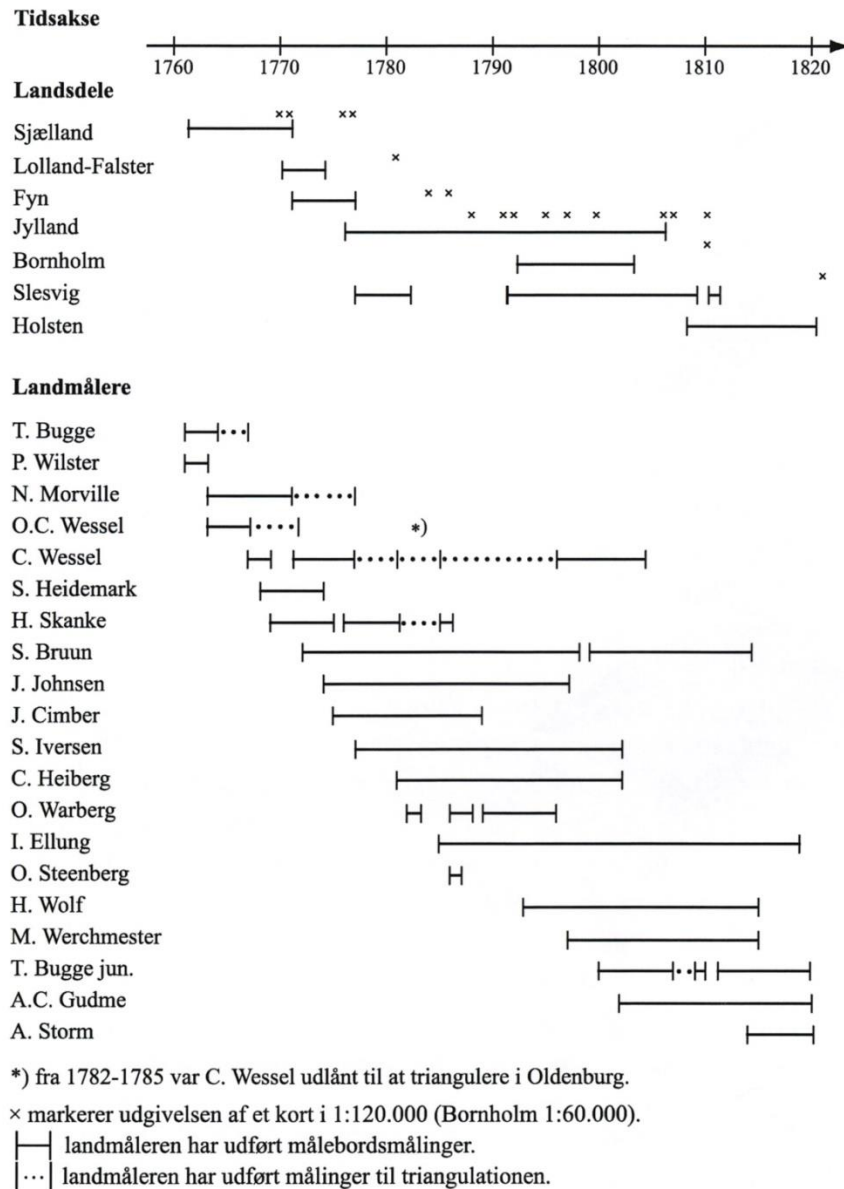
opmåle og fik kun opmålt et par små kort over skellet mellem Øster og Vester (Horne) herreder samt et kort over en del af Schwansen.

Det er vanskeligt at bedømme, om disse beskyldninger, som allerede Molbech nævner (Molbech 1843: 200 f. note 200), har noget på sig. Man har det nemlig kun fra forhandlingsprotokollen, da alle brevene fra de sidste seks-syv år i selskabet brændte ved Københavns Bombardement i 1807, hvor Bugges gård i Store Kannikestræde blev ramt. Heldigvis var konceptkortene, konstruktioner og beregninger samt kobberpladerne i tide blevet overført til Geheimearkivet (Lomholt 1961: 56), men hans bibliotek på 15.000 bind gik til. Da imidlertid Ellung i 1810 søgte om højere løn, omtalte Bugge ham som “den flittige og duelige Mand, der gerne kunne fortjene Tillæg efter 31 Aars Tjeneste, og det gjorde Selskabet ondt, at Landmaalingskassen ikke kunne taale denne Udgift” (Lomholt 1961: 77).

I Holsten arbejdede Ellung støt videre og opmålte i årene 1809–19 otte konceptkort på i alt $17\frac{3}{4}$ kvadratmil (Lomholt 1961: 57). I 1811 havde han for selskabet reduceret og tegnet det af Bugge senior konstruerede generalkort over Jylland. Det blev på grund af flere forsinkelser med kobberstikkeren o.a. først udgivet i 1820. Der skulle bl.a. rettes stednavne, efter Ellungs mening fordi Bugge i modsætning til ham havde brugt *Danske Atlas*-former, hvilket selskabet fandt rigtigst (Lomholt 1961:135).

Sideløbende med selskabets geografiske opmåling udførtes for Rentekammeret en økonomisk landmåling til brug for skatteansættelse af jorden. Flere af de geografiske landmålere deltog også i den økonomiske opmåling, således også Iver Ellung og John Johnsen, hans forlover ved brylluppet i 1785, som blev konduktør (Lomholt 1961: 161). Landmålerens løn var ikke stor, og gennem hele Lomholts bog (1961: fx 182 f.) løber en fortælling om klager over lønnen og umulighed ved at opretholde livet på den. Det var fx dyrt at arbejde på Bornholm og i Holsten, hvortil landmålerne selv måtte bekoste den lange rejse, og hvor opholdet var dyrt (Lomholt 1961: 53).

Ellung havde i Jylland i årene 1786–92 og 1795–1806 opmålt i Vendsyssel og Hjertingegnen m.m. 21 konceptkort på ca. $50\frac{1}{2}$ kvadratmil; på Bornholm i 1793–94 Vester og Sønder herred ca. $1\frac{2}{3}$ kvadratmil; og i hertugdømmet Slesvig i 1806–09 Schwansen, Eidersted og Rendsborg distrikt, fire konceptkort på ca. 5 kvadratmil (Lomholt 1961: 33 f.). Dertil kommer de ovenfor nævnte Holstenkort på i alt $17\frac{3}{4}$ kvadratmil. Det var måske ikke det helt store antal kvadratmil pr. år (Lomholt 1961: 52), men Ellung havde jo heller ikke gået og målt op på

Figur 9. Grafisk fremstilling af de enkelte landmålernes arbejde i tid og sted (efter Nielsen 2017: 20).

“Sjølunds fagre sletter” (dvs. Sjælland), men på de mest forblæste og ugæstmilde egne i Nord- og Vestjylland. Her var der mange enkeltgårde, og ikke bare landsbyer som på Sjælland, og tillige var udskiftningsbegyndelse årsag til mange flere gårdnavne, som skulle indtegnes. Samtidig gjorde de senere opmålere mere ud af kortene, bl.a. med flere arealkategorier. Derfor tog arbejdet ofte længere tid end for de første opmålere på Sjælland (Dam 2005: 40–41; Korsgaard 2005: 27–28).

Iver Ellungs nærmere økonomiske forhold

I årene 1793–94 opmålte Iver Ellung på Bornholm, søgte flere gange om lønforhøjelse og pådrog sig en voksende gæld. Selskabet lånte ham i 1799 600 rigsdaler mod pant i ejendom (Lomholt 1961: 52). Ellungs godsarkiv med nummer G.465 1 og 2 findes på Rigsarkivet Viborg. Det må være dette gods, der er tale om. Det var på under 20 tønder hartkorn, ifølge dets skifteprotokol fra 1799–1810, og lå i Hjerting. Han har på to kort (8 t og 8 a) angivet at måle fra *Ellungsløst*, sikkert hans egen besiddelse (se figur 10). Det spøgefulde navn på det nærliggende *Jepsenborg* (kort 8 t) tilhører som nyere gårdnavn en type, som er af nedsættende eller spøgende karakter, ligesom *Pjaltensborg* og *Blæsenborg*, sandsynligvis givet af tjenestefolk eller naboer (Hald 1965: 96 f.). I dette tilfælde kan navnet også være givet af Ellung selv, hvilket rimer godt med det spøgefulde navn *Ellungsløst*. At de to navne ikke kan genfindes på senere kort, tyder under alle omstændigheder på en vis grad af indforståethed ejerne imellem.

Figur 10. Udsnit af VSKOrig kort 8 t. Her ses *Ellungsløst* markeret ved en ellers ukendt pavillonsignatur. Herfra ses et stort antal lige streger at stråle ud. De angiver de mange observationer, som Ellung tog derfra. Det nærliggende *Jepsenborg* ses ovenfor.

Som assistent skulle man ifølge reskript af 1761 lønnes ved stipendier og senere befordres til embeder. Stipendiet var et mindre pengebeløb og en eller to koster (som i “kost og logi”) af Kommunitetet og plads på Regensen eller Valkendorfs kollegium. I 1780 var lønnen 110 rigsdaler, fra 1781 130 rigsdaler årlig (Lomholt 1961: 184). Ellung havde 1792 122 rigsdaler plus akademiske stipendier, i 1799 290 rigsdaler plus stipendier (Lomholt 1961: 183). I årene 1805–06 steg han fra 280 til 388 rigsdaler plus tillæg på 62 rigsdaler, i alt 450 rigsdaler plus en plads på Regensen af 20 rigsdalers værdi. (Lomholt 1961: 53).

Den 26. april 1816 blev han med to andre, Bugge junior og Gudme, indstillet til gratis bestalling som geografiske landmålingsinspektører. Og i 1818 fik han en bevilling på 100 rigsbankdaler slesvig-holstensk courant med 60 % tillæg for at få sin søn, Peter Nicolaj (Nicolaj) Ellung, som assistent (Lomholt 1961: 68).

Gælden fra 1799 var ikke betalt ved hans død. Trods stadige henstillinger fra selskabet betalte han fra 1814 (dvs. efter statsbankerotten i 1813) og inflationen efter krigen ingen renter af lånet, og Lomholt betegner ham som økonomisk meget efterladende. Ved hans død i 1820 fik sønnen bevilget to års henstand, og herefter søgte enken forgæves at få gælden eftergivet eller rentefrihed i hendes livstid. I 1831 besluttede selskabet at beholde obligationen (Lomholt 1961: 77 f.). Meningen med dette er ikke helt klar fra Lomholts side, og det har ikke været muligt at få det nærmere oplyst ved en forespørgsel for ca. 30 år siden. Men Ellungs søn Peter Nicolaj (1788–1844) og sønnesøn Iver (1821–1858) ses dog ikke at være gået fallit af den grund; de boede begge i Hjerting til deres død.

Til sammenligning kan anføres, at Ellungs mulige forbillede hvad angår tegninger, digteren Johan Herman Wessels lillebror Caspar Wessel, havde livslange økonomiske sorger. Hans bror digteren betonedes hans flid: “Han tegner Landkort og læser Loven./Han er saa flittig, som jeg er doven”. Caspar Wessel skriver i et brev til Selskabet: “I mine yngre Aar var min Gage saa liden, at jeg umuelig kunde leve deraf, og den Gield jeg den Gang paadrog mig, stræber jeg nu at betale, inden jeg afgaaer” (Ebert 1995). Caspar Wessel, der var ridder af Dannebrog og en betydelig matematiker, døde i 1818 forarmet og gigtplaget i en alder af 72 år. Begravelsen og huslejerestancen beløb sig til 159 rigsdaler og 9 skilling, som kreditorerne forsøgte at inddrive hos familien i Norge (Ebert 1995). Ingen har dog endnu betegnet *ham* som efterladende i økonomisk henseende.

Statstidende meddelte i 1820: “Den 22de Januar døde geographisk-oeconomisk Land-Inspecteur Ellung af et apoplectisk Tilfælde paa Frederiks Hospital.” Ellung blev altså kun 62 år. Det er tankevækkende, at to så flittige og talentfulde landmålere trods langvarig tjeneste var ude af stand til at komme gældfri ud af denne verden.

Iver Ellungs kulturelle baggrund

Men hvordan var Iver Ellung blevet kulturelt interesseret? Hans far Peter Ellung (ca. 1697–1775), hvis herkomst ikke kendes, havde – efter at have været kammertjener i 22 år hos gehejmeråd Iver Rosenkrantz – flere gange fra 1740 søgt Rentekammeret om stillinger i administrationen, bl.a. som proviantforvalter. Desværre var Iver Rosenkrantz, om hvis gode vidnesbyrd Ellung i sine ansøgninger ikke tvivlede, blevet afskediget som (faktuel) storkansler (dvs. at han ledede Danske og Tyske Kancelli) af kongen og var død i 1745. Så det tog sin tid, inden Ellung den 16. januar 1753 endelig blev toldkontrollør samt vejer og måler i Varde. Han boede dog, som sine forgængere, i Hjerting (Danske Toldembedsmænd); her må han have købt sit ovenfor nævnte gods. Og han må efter at have fået embedet have giftet sig med Else Marie Rømer (1715–1794), datter af kapellan til Viborg Sortebrødrekirke og senere sognepræst i Hersom, Klejtrup og Vester Bjerregrav Niels Madsen Rømer fra Rømø (ca. 1678–1736) og Anne Jensdatter Thorning fra Viborg (1675–1727). Hendes ældste bror Jens Rømer var teologisk kandidat, og den anden bror var proviantforvalter i Frederiksstad Palle Nielsen Rømer. Denne skyldte antagelig sin stilling den samme Iver Rosenkrantz, som hans senere svoger havde sat sin lid til. De fik i hvert fald begge en søn ved navn Iver. Og Iver Ellungs kusine Alhed Rømers søn, officeren Palle Rømer Fleischer, blev i Ellungs levetid en af Eidsvollmændene. Ellung havde, som det også ses nedenfor af valget af forlover, gode forbindelser til Norge.

Iver Ellung var enebarn; begge forældre var oppe i årene ved hans fødsel. De fik den 3. september 1762 tilladelse til at måtte sidde i uskiftet bo med et deres fælles sammenavlede umyndige barn ved ægtefællens død, såfremt de ikke indgik nyt ægteskab (Jyske Registre). Hans far må have været påvirket af de mange år i tjenesten hos den i sjælden grad kulturelt interesserede Iver Rosenkrantz, som var ven med Hans Gram og interesseret sig for Universitetets ve og vel.

Som assistent ved landmålingen giftede Iver Ellung sig den 25. maj 1785 (efter forudgående trolovelse hos højlærde Munthe (kapel-

lanen)) i Holmens kirke i København med Anne Margrete Bjørn (1764–1833), datter af farver og eligeret borger i Varde Jørgen Bjørn og Anne Cathrine Sørensdatter Hallum fra Skærbæk vandmølle i Ølgod sogn. Hvorfor vielsen af de to jyder skulle ske her, vides ikke. Bruden har næppe været vidende om, at hendes tipoldefar, tolder og borgmester i Varde, Johan Bjørn(sen)s bror admiral Poul Bjørn har kunnet se ned på parret fra sit epitafium ved siden af højaltret; dog, når man kender Ellungs interesse for kirker og deres udsmykning, er et kendskab hertil såmænd ikke umulig. Forlovere var hans to kolleger, for ham landmåler John Johnsen og for bruden teologisk kandidat Johan Daae. Denne arbejdede som assistent ved landmålingen siden 1782, men blev senere i 1785 præst i Norge som sin far og holdt sig til dette fag; en datterdatter af ham blev gift med digteren Henrik Ibsen. Dette er således også et eksempel på, at landmålerne ofte var uddannet i andre fag. Brudens søster, Mette Bjørn, blev siden gift med præsten i Alslev og Hostrup sogne, der er nabosogne til Guldager, hvor Hjerting ligger.

Iver Ellung har altså været påvirket i kulturel henseende både fra sit barndomshjem og herefter sit ægteskabs familiære forbindelser. Opholdet i det akademiske miljø på Valkendorf og Regensen har helt sikkert også været en inspiration. Han var meget interesseret i de kirker og fortidsminder, han så på sin vej. Kollegaen Caspar Wessel har sikkert inspireret ham til at forsyne sine tidlige konceptkort med tegninger, der refererede til lokaliteten. Ellungs bestræbelser på at få de seneste oplysninger med ved at spørge sig frem hos de lokale, blev ikke altid vurderet efter fortjeneste. Selskabet foretrak stoveformerne fra *Danske Atlas*. Måske skyldes den selvstændige handlemanér, at han som den eneste geografiske landmåler ikke var uddannet af landmåler Søren Bruun. Han gik meget op i sit arbejde, og var meget omhyggelig med de forskellige arealbetegnelser på kortene. Opmålingen var hans liv, og han døde af apopleksi i København dagen efter det møde den 21. januar 1820, der i realiteten afsluttede opmålingsarbejdet i Videnskabernes Selskab. Det kunne have været interessant for *Danmarks Stednavne* bind 1, om han også var nået til Samsø.

Kilder

Ellungs Gods. G 465. Skifteprotokol 1794-1810, autoriseret d. 20. februar 1794. Rigsarkivet Viborg. Søgbar i ao.salldata.dk, scannede godsarkiver.

Enkekassen: Den Almindelige Enkekasse, Protokoller med indlæg på Rigsarkivet. Register over Indskyderne i landmilitæretatens Pensionskasse og den Almindelige Enkekasse. 1739-1846. Indlæg nr. 3065

Jyske Registre D 26, 1762, s. 117, 231. Rigsarkivet.

Mødeprotokol: Oldsagskommissionens Mødeprotokoller 1807-48 i: *Acta Archaeologica, Nationalmuseets Oprindelse, Oldsagskommissionens Mødeprotokoller 1807-48*, udg. af Tove Benedikte Jakobsen assisteret af Christian Adamsen, s. 256–259.

Nygårds sedler: Søgbar på Dansk Demografisk Database. Seddelkartotek i Rigsarkivet.

Relevante kirkebøger, Rigsarkivet. Statens Arkiver.dk.

VSK = Videnskabernes Selskabs Kort (1:200.000), trykt kortserie over Danmark og Slesvig, udgivet af Videnskabernes Selskab, København 1768-1825.

VSKOrig = Forarbejder (konceptkort) til VSK tegnet i 1:20.000 i årene 1763-1820. Geodatastyrelsen. Kopier i kortsamling hos Arkiv for Navneforskning, Københavns Universitet.

Litteratur

Albøge, Gordon (1990): »Den yderste Pynt af Jylland«. Et navnehistorisk rids, i: *Vendsyssels Årbog* 1990, s. 85–96.

Andersen, E. Sloth & Keld de Fine Licht (1974): *Kirker og Bygninger fra Geodætisk Instituts arkiv, udgivet med biografiske oplysninger ved Einar Andersen*, København.

Bak, Frede (1997): Et gammelt kort over Læsø, i: *Vendsyssel nu & da. Tidsskrift om Vendsyssels natur, kunst og kulturhistorie* 17, s. 36–43.

Dam, Peder (2005): Videnskabernes Selskabs kort – En introduktion til såvel analog som digital brug, i: *HisKIS Skrift 2003–2005*, s. 36–44;

<<http://hiskis2.dk/wordpress/wp-content/uploads/2012/01/HisKIS-%C3%85rsskrift-2003-2005.pdf>>.

Dam, Peder & Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen (2008): *Historisk-geografisk atlas*, København.

Danmarks Kirker. Rettelsesbind til Ribe Amt.

Danmarks Kirker. Navneregister 2015.

Danmarks Runeindskrifter, red. Lis Jacobsen og Erik Moltke samt Anders Bæksted og K. M. Nielsen, København 1941.

Danske Toldembedsmænd 1660-1920, red. Michael Bach [u.å.]; <<http://toldhistorie.blogspot.com>>.

DS = *Danmarks Stednavne*, udg. af Stednavneudvalget, København 1922 ff.

Ebert, Jørgen (1995): Lillebrors komplekse tal, kronik i: *Politiken*, 08-06-1995.

Fuglsang, Anthon (1947–49): Bidrag til Sandflugtens Historie, i: *Jyske Samlinger*, 9. rk. bd. 5 (1947–49), s. 162–194.

Hald, Kristian (1965): *Vore Stednavne*, 2. reviderede og forøgede udgave, København.

Hauch-Fausbøll, Th. (1941): En vestjysk Forsker – Poul Mathias Nødskov, i: *Hardsyssels Aarbog* 1941, s. 93–101.

Helms, Hans Jørgen (2016): *Valkendorfs kollegium 1588-1865*, København.

Heraldisk Tidsskrift, se Vogt, Susanne.

Jakobsen, Johnny Grandjean Gøgsig (2021): Kort som kilde til Danmarks stednavne – Brugen af historiske kort i dansk stednavneforskning, i: *Brugen af historiske kort - fag for fag* (Geoforum Perspektiv 38), red. P. Dam & al., København, 185–197; <<https://journals.aau.dk/index.php/gfp/article/view/6594/5684>>.

Kjeldgaard, Poul (1994): *Lauritz Thagaard – en embedsmand ved enevældens lokaladministration i Thisted*, Viborg.

Korsgaard, Peter (2005): Videnskabernes Selskabs kort, i: *HisKIS Skrift 2003–2005*, s. 27–35; <<http://hiskis2.dk/wordpress/wp-content/uploads/2012/01/HisKIS-%C3%85rsskrift-2003-2005.pdf>>.

SUSANNE VOGT

- Korsgaard, Peter (2006): *Kort som kilde – en håndbog om historiske kort og deres anvendelse*, København.
- Lomholt, Asger (1961): *Landmaaling og fremstilling af kort under bestyrelse af Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab 1761–1843*, København.
- Matrikel over Landinspektørerne 1768-1968, i: *Landinspektøren. Tidsskrift for Opmålings- og Matrikelvæsen* 25:2 (1968).
- Molbech, Christian (1843): *Det Kongelige danske Videnskabernes Selskabs Historie i dets første Aarhundrede 1742–1842*, København.
- Nielsen, Keld (2017): *Hvordan Danmarkskortet kom til at ligne Danmark. Videnskabernes Selskabs opmåling 1762-1820*, 2. udgave, Århus.
- Nødskov, Poul Mathias (1787/1968): *Beskrivelse over Thimgaard og Thim Sogn, Viborg 1787*; 2. udgave ved Alfred Kaae, i: *Hardsyssels Årbog* 1968, s. 3–108.
- Petersen, Henry (1879): Gravstenen fra Timgaard, »Dyvekes Ligsten« kaldet, i: *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed* 1879, s. 56–86.
- Statstidende 1820*: Tillæg til den Danske Statstidende. Ao. 1820 No. 9. Mandagen, den 31te Januar.
- Stoklund, Bjarne (2018): *Læsø Land. Økologi og kultur i et øsamfund 1550-1900* (bind 2: Manden og havet), København.
- Thorsen, P.G. (1864): *De danske Runemindesmærker. Første Afdeling. Runemindesmærkerne i Slesvig*, København.
- Vogt, Susanne (1994): Knud Pedersen Gyldenstjerne og nemesis, i: *Heraldisk Tidsskrift* 7:70 (1994), s. 471–481.
- Worm, Ole (1643): *Monumenta Danica*, København.

Summary

Iver Ellung (1757–1820): Geographical-economical land-surveyor and antiquarian. More than just place-names

An important source for the publication *Danmarks Stednavne* are the original maps drawn for The Royal Danish Academy of Sciences and Letters in the period 1763–1820 by geographical surveyors. One of these men stands out among the others for the drawings that accompanied some of his maps. A chronological list is presented here of those that are relevant for Denmark and Schleswig. In addition, Ellung was greatly interested in the ancient monuments that he met during his surveying trips and it is thanks to him that several objects that have now disappeared have been depicted. He was also familiar with runes and he had seen the inscriptions on the golden horns i the cabinet of curiosities (Kunstammeret) in 1799, three years before they were stolen from there. His estate contained many drawings and archaeological specimens which passed to Oldsagskommissionen (now the National Museum). A look at his family relationships makes an attempt to explain his cultural interests.